

МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Бунакова Н.В.

Коледж інженерії та управління
Національного авіаційного університету

В статті досліджуються способи формування комунікативної компетенції. Розглядаються причини виникнення мовної тривожності. Подається роз'яснення поняття «комунікативний бар'єр» та причин його виникнення. Розглядаються можливості використання комунікативної гри як засобу подолання комунікативного бар'єру при навчанні іноземної мови.

Ключові слова: комунікативний бар'єр, мовна тривожність, комунікативна гра, проблемне навчання, професійна мотивація.

Постановка проблеми. Навчальний процес у сучасних умовах реформування системи освіти вимагає постійного вдосконалення. Це обумовлено, перш за все, зміною пріоритетів і соціальних цінностей: інтеграційні процеси на сьогодні починають усвідомлюватися як засіб досягнення такого рівня якості освіти, який найбільшою мірою відповідав би задоволенню потреб людини та розвитку її духовного багатства. Підготовка фахівців для всіх галузей вимагає корінної зміни стратегії і тактики навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України. Головними вимогами до випускника ВНЗ є не тільки спроможність і вміння навчатися, а також – наявність професійних знань, умінь і навичок, компетентність і мобільність. Саме тому акценти при викладанні навчальних предметів і дисциплін переносяться з формування знань, умінь і навичок на сам процес пізнання, ефективність якого значною мірою залежить від пізнавальної активності студентів.

Актуальність проблеми дослідження. Нові соціально-економічні умови сучасного суспільства та поступова інтеграція України до європейського та світового співтовариства висувають більш високі вимоги до навчання іноземних мов. Якщо раніше йшлося про просте оволодіння набором певних лексико-граматичних навичок, то тепер першорядне значення має вміння тих, хто навчається, вилучати інформацію з письмових і усних джерел іноземною мовою. Оволодіння таким умінням є актуальним у сучасному суспільстві, а його відсутність стримує задоволення потреби особистості в новій інформації. Проблема полягає в тому, що студенти одержують значний обсяг мовних знань, при цьому не завжди опановують іншомовне мовлення, тобто не можуть достатньо вільно читати й розуміти усні та письмові повідомлення, висловлюватися на запропоновану тему, не зіштовхуючись з труднощами, у тому числі психологічними. Ефективність в оволодінні іноземною мовою в процесі навчально-професійної діяльності у вищій школі, як і у практичному житті в цілому, значною мірою залежить від психологічної готовності людини засвоїти й застосувати іншомовне мовлення, від вміння долати сформовані стереотипи та від уявлення про свої можливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що для сучасного фахівця необхідне володіння іноземною мовою як засобом спілкування.

Дослідження різноманітних підходів щодо подолання комунікативних бар'єрів є надзвичайно актуальною проблемою. Дослідження О. Ветохова, О. Волобуєва, О. Зимньої, Г. Китайгородської показують, що засвоєння іноземної мови студентами потребує не лише розвитку іншомовних здібностей, але й комунікативної гнучкості, тренуваності відповідних когнітивних процесів, емоційної стійкості та активної психологічної залученості в процес навчання. Аналізуючи проблему змістовного визначення поняття комунікативного бар'єра, Н. Яковлева у дисертаційному дослідженні «Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови» пропонує тлумачення цього феномена щодо процесу вивчення іноземних мов як психологічного явища, що призводить до блокування ефективного спілкування у процесі спільної діяльності.

Мета статті. Навчання іноземної мови у неможовному ВНЗ має ряд особливостей та потребує перегляду багатьох факторів. На відміну від студентів-лінгвістів, які обирають іноземну мову як основну спеціальність та приділяють їй максимум уваги, студенти немовних спеціальностей часто не бачать сенсу в оволодінні іноземною мовою разом з провідними дисциплінами, а отже, мають дуже низьку мотивацію до вивчення мови. Тому, мета статті – є пошук нових ефективних способів навчання іноземної мови, що постають окремою проблемою, яка може бути розв'язана шляхом розроблення та впровадження нових технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку вищої школи опанування іноземною мовою розглядається як надбання комунікативної компетенції на базі сформованої лінгвістичної компетенції. «Комунікативно-орієнтоване викладання мов має на меті не тільки дати учням практичні знання граматики та лексики мови, що вивчається, але також розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування».

Для вільного володіння іноземною мовою недостатньо навчати студентів засобів вираження думки, тобто лексико-граматичних структур, хоча рівень сформованості комунікативної компетенції прямо пов'язаний із рівнем оволодіння лексичним і граматичним аспектами мови, усвідомленням правил поєднання слів, їхньої сполучуваності. Вивчення такого матеріалу веде

до збагачення мовлення не тільки кількісно, але і якісно. Необхідно також відпрацювати способи побудови та формулювання думки іноземною мовою, причому слід зазначити, що засоби та способи формування висловлення нерозривно пов'язані, тому що іноземна мова – це не форма й не спосіб спілкування, а зміст. Необхідно узгоджувати вживання мовних одиниць із їхнім внутрішнім змістом, студентів повинні бути зрозумілі внутрішні закони іншомовної реальності, смислової світу іноземної мови. Завданням викладача іноземної мови є допомогти студентів включити до своєї індивідуальної свідомості новий смисловий світ, представлений іноземною мовою, зробити так, щоб у того, кого навчають, зберігався інтерес до процесу вивчення іноземної мови, щоб він міг самостійно вдосконалювати отримані знання, розуміючи внутрішні закони функціонування іншої мови. Необхідно визнати, що вивчати мову треба осмислено, звертаючись до системи уявлень на рівні когнітивної свідомості народу. У сучасній системі викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі істотними компонентами змісту навчання є культура та література країн досліджуваної мови, а в методиці викладання висувається когнітивна (тобто пізнавальна) орієнтація, при цьому акцент мети навчання зміщується з комунікативної на міжкультурну комунікацію. Усно-мовленнєва комунікативна компетенція передбачає здатність слухати, розуміти, розмовляти. Комунікативна компетенція є метою та результатом навчання, але цей результат стає реальним лише при наявності сформованої лінгвістичної компетенції та високої вмотивованості учнів.

Принцип комунікативної спрямованості визначає й зміст навчання – відбір та організацію лінгвістичного матеріалу, конкретизацію сфер та ситуацій спілкування, ставить викладача перед необхідністю відповідної організації навчального процесу, використання різноманітних організаційних форм для здійснення спілкування, які підвищують мотивацію навчання.

Формування здатності та вміння мислити й спілкуватися іноземною мовою означає не лише послідовне “заміщення” елементів рідної мови елементами іноземної, й набуття здатності до “переключення” мислення з однієї мови на іншу. Так зване мислення іноземною мовою, досягнення якого вважається ідеалом навчання є ніщо інше як безпосереднє залучення внутрішнього мовлення в механізм породження іноземного мовлення. Умовами його досягнення є такі взаємообумовлені, проте різні за природою чинники, як лексичний запас, знання правил, чуття (іноземної) мови та здатність до спілкування всупереч дефіциту іншомовних знань.

При мінімальній кількості годин, відведених на вивчення іноземної мови в ВНЗ, аудиторні заняття доводиться присвячувати в основному вивченню відібраного граматичного та лексичного матеріалу, тобто формуванню в першу чергу лінгвістичної компетенції, а також навчанню професійного читання. Дуже важко розвинути достатню усно-мовленнєву комунікативну компетенцію студентів у немовному ВНЗ, тим більше, що рівень володіння мовним матеріалом студентів-першокурсників, як правило, дуже низький.

Оскільки остаточним результуючим критерієм опанування іноземної мови є вільне володіння усним і письмовим мовленням, то погане володіння іноземною мовою породжує специфічну тривогу. Вона виникає через усвідомлення недостатності своїх знань для висловлення думки і очікування негативної оцінки з боку слухачів. Це великий іспит на стійкість самооцінки, бо зрештою ця тривога може розхитати рівень домагань, знизити впевненість у собі – і, як наслідок, дезорганізувати діяльність: що вища тривога, то більш дезорганізована діяльність, тим вищою стає тривожність та ін. Тому в багатьох суб'єктів навчання виникає своєрідний “внутрішній опір мові”.

У зв'язку з цим перед викладачем постає проблема пошуку методів та прийомів зняття і зменшення дії так званих “мовних бар'єрів”, підвищення психологічної комфортності процесу навчання. Одним з шляхів вирішення даної проблеми є запровадження комунікативних ігор. З одного боку, з їх допомогою можна формувати основні синтаксичні моделі висловлювання, вміння поставити й відповісти на питання, висловити власну думку, сформулювати комунікативну інтенцію (наказати, запропонувати, аргументувати, заперечити, погодитися).

З іншого, застосування ігор на заняттях з іноземної мови є ефективним засобом привертання та утримання уваги. Ігри знімають психологічний бар'єр страху перед спілкуванням, дають можливість використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Вони забезпечують ефективне поєднання мотивації і можливості для розмовної практики.

Досвід роботи зі студентами немовного ВНЗ допоміг визначити критерії відбору ігор, які підвищують мотивацію студентів й сприяють їх мовленнєвому розвитку. До них відносимо: 1) новизну; 2) динамічність (уповільнена гра пригуплює гостроту реакції); 2) відповідність професійним потребам; 3) комунікативну спрямованість; 4) наявність змагального елемента.

При організації виконання комунікативних завдань слід враховувати такі фактори:

- правильний вибір рівня керування діями / діяльністю студента – повний, частковий або мінімальний;

- забезпечення студентів необхідними для виконання завдання опорами – спеціально створеними, які допомагають побудувати висловлювання з мовленнєвої точки зору або природними – картами, схемами, цифровими даними тощо;

- обрання оптимального для даної справи способу її організації – одночасна парна й групова робота студентів суттєво збільшує час їх активної участі у мовленнєвому спілкуванні.

Такі ігри не забирають багато часу, активізують комунікативну діяльність студентів, дозволяють їм реалізувати свої знання та здібності, знімають напругу та втому, поліпшують психологічний клімат у групі.

Проаналізувавши фактори, що впливають на покращення лінгвістичних та комунікативних показників у студентів, можна виділити:

- значну зміну психологічних характеристик, зникнення психологічного бар'єру;

- дуже високий рівень мотивації за рахунок підвищення інтересу до самого заняття;

– зміни в структурі занять, відсутність стереотипу та шаблонів. Ще однією з переваг при навчанні усного спілкування є те, що комунікативні ігри дозволяють швидко перейти від тренувальних вправ до власне комунікативної діяльності.

Висновки. У процесі спілкування між людьми відбувається своєрідний ціннісний обмін, психологічна сутність якого полягає в тому, що ціннісні характеристики індивідів (значимі властивості особистості, вміння, досвід), реалізовані ними в ході міжособистісної взаємодії, начебто обмінюються на авторитет і визнання – ключові компоненти статусу – у групі, а також є важливими людськими цінностями. Висока оцінка оточуючих, авторитет і визнання сприяють самоповазі та самоствердженню особистості, що, у свою чергу, є потужним джерелом її активності, розвитку особистісних потенціалів. Основним положенням, що поєднує різні напрями в методиці та різні традиції у викладанні, є ідея навчання нерідній мові з самого початку як

засобу навчання, а також ідея спілкування як засобу навчання іноземної мови. Тому сьогодні процес навчання іноземної мови розуміється як особливим чином організоване спілкування або як особливий різновид спілкування. Процес навчання іноземної мови є ефективним лише за умови спільної узгодженої діяльності (взаємодії) тих, хто спілкується, головною метою і змістом якого є практика у вирішенні завдань взаємодії між ними, а основним способом досягнення мети та оволодіння змістом слугують мотивовані комунікативні завдання різного ступеня складності. Успішність навчання іноземної мови залежить не тільки від узгодженості спільної діяльності викладача та студентів, спрямованої на формування й розвиток мовних навичок і вмінь, але й від створення таких психолого-педагогічних умов процесу навчання, коли той, хто навчається, включений в іншомовну діяльність і отримує задоволення від того, що він може робити за допомогою іноземної мови.

Список літератури:

1. Бокшань Г.І. Створення «ситуації успіху» як засіб забезпечення мотиваційної достатності на заняттях з іноземної мови. – Вінниця, 2010.
2. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови / Перекл. і адапт. Л.В. Биркун. – Oxford University Press, 1998. – 49 с.
3. Піротті Н.В. Типологія науково-дослідницьких завдань у викладанні іноземних мов // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Вип. 12. – Х., 2008. – С. 193–199.
4. Сопілко Н.В. Особливості подолання психологічних бар'єрів у студентів у процесі навчання : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Сопілко Наталія Вікторівна. – Хмельницький, 2008. – 268 с.
5. Скляренко Н.К. Типологія вправ для навчання ділового спілкування та сучасні вимоги до них // Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: Міжнародна наукова конференція. Д.: Вид-во ДУЕП, 2004. С. 23–25.
6. Яковлева Н.В. Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови. Нац. пед. універ. ім. М.П. Драгоманова. – К., 2003. – 20 с.

Бунакова Н.В.

Колледж інженерії и управління
Національного авіаційного університета

МЕТОДЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ БАРЬЕРОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В статье исследуются способы формирования коммуникативной компетенции. Рассматриваются причины возникновения языковой тревожности. Подается разъяснение понятия «коммуникативный барьер» и причин его появления. Рассматриваются возможности использования коммуникативной игры как средства преодоления коммуникативного барьера при обучении иностранному языку.

Ключевые слова: коммуникативный барьер, языковая тревожность, коммуникативная игра, проблемное обучение, профессиональная мотивация.

Bunakova N.V.

College of Engineering and Management of National Aviation University

METHODS OF OVERCOMING OF COMMUNICATIVE BARRIERS AT FOREIGN LANGUAGE LESSONS

Summary

The article investigates the ways of forming of communicative competence. It is devoted to the reasons of language anxiety. An explanation of the notion of “communicative barrier” and its reasons are presented. The possibilities of using of communicative game as a method of communicative barrier’s overcoming in the foreign language training process are considered.

Keywords: communicative barrier, language anxiety, communicative game, problem-solving method, professional motivation.